

การบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรมบนภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนช้างม้อยวัดชมพู เชียงใหม่

Integration of cultural event on community historical townscape in a case study of Chompoo temple in Chang Moi community, Chiang Mai

จิรณนิน กิติกา¹, สันต์ สุวัจจราภินันท์², ปรานอม ตันสุขานันท์³,
อัมพิกา ชุมมัตยา⁴ และ อจิรภาส ประดิษฐ์⁵

Chiranthanin Kitika¹, Sant Suwattcharapinun², Pranom Tansukanun³,
Umpiga Shummadtayar⁴ and Ajirapa Pradit⁵

Received: 2022-05-04

Revised: 2023-01-15

Accepted: 2023-01-27

บทคัดย่อ

เชียงใหม่ในฐานะการเป็นเมืองวัฒนธรรม ที่ถูกพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ปัจจุบันได้เป็นสมาชิกในเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโกตั้งแต่ พ.ศ. 2564 เป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเมืองผ่านการทำงานระหว่างผู้คนในเมือง เพื่อรวบรวมข้อมูลเมืองที่เป็นต้นทุนเฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ทั้งความรู้จากชุมชนเมืองที่เป็นรากฐานของการขับเคลื่อนสภาพสังคมและเศรษฐกิจ การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างผู้คนในเมืองเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดความรู้ที่ส่งต่อไป ชุมชนช้างม้อยเป็นพื้นที่วิจัยด้วยความสำคัญของการเป็นชุมชนเก่าที่ตั้งระหว่างเมืองเก่าและย่านเศรษฐกิจริมแม่น้ำปิง ซึ่งได้ถูกกำหนดเป็นย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตั้งแต่ พ.ศ. 2562 เกิดเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อแรก คือ ข้อมูลเมืองด้านภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์ ที่มาจากการกำหนดและผลสรุปจากข้อมูลของผู้คนและการสำรวจพื้นที่ทางสังคมในชุมชน และข้อที่สอง คือ การสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นการจำลองกลไกการขับเคลื่อนชุมชนร่วมกัน วิธีวิจัยเป็นการสนทนาเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชน จำนวน 4 ครั้ง ผลงานวิจัยนี้ได้สร้างกิจกรรมเป็นเครื่องมือสร้างความร่วมมือรูปแบบใหม่

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: chiranthanin.kitika@cmu.ac.th

²⁻⁴ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

⁵ คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

(Faculty of Art and Architecture, Rajamangala University of Technology Lanna)

เพื่อชุมชนที่ขับเคลื่อนโดยเครือข่ายชุมชน เรียกว่ากิจกรรมคนข้าวยาคุ้ ซึ่งเป็นการฟื้นฟูแนวคิดชุมชนหัววัดที่มีการบูรณาการพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ชุมชนบนถนนช้างม่อยเก่า และสร้างความร่วมมือของเครือข่ายชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็นเมืองยั่งยืน

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์เมือง เครือข่ายชุมชน กิจกรรมทางวัฒนธรรม พื้นที่ประวัติศาสตร์ชุมชน เมืองแห่งการเรียนรู้

Abstract

Chiang Mai is a cultural city where has been forcing specifically for economy aspect and tourism. Since 2021, Chiang Mai becomes membership of UNESCO learning city network. Towards concept of learning city, the city has been driven with networking of people to identify local knowledge as city asset. This research aims to integrate cultural event with community townscape as meaningfully historical site and communities networking. Chang Moi district has selected by Thailand creative and design center as creative district since 2019. This district has known for various of culture movements and presently has rising numbers of creative business. Research objective combines with 2 topics, first topic is to identify historical townscape as community foundation. Second topic is to provide cultural event as community networking. With 4 workshops of local communities, the research outcome is to create cultural event with historical townscape by integrating with community driven networking. This event is called “Kon Kao Ya Koo” which restores the idea of temple centered community and this integration collaborates with community networks towards sustainable city.

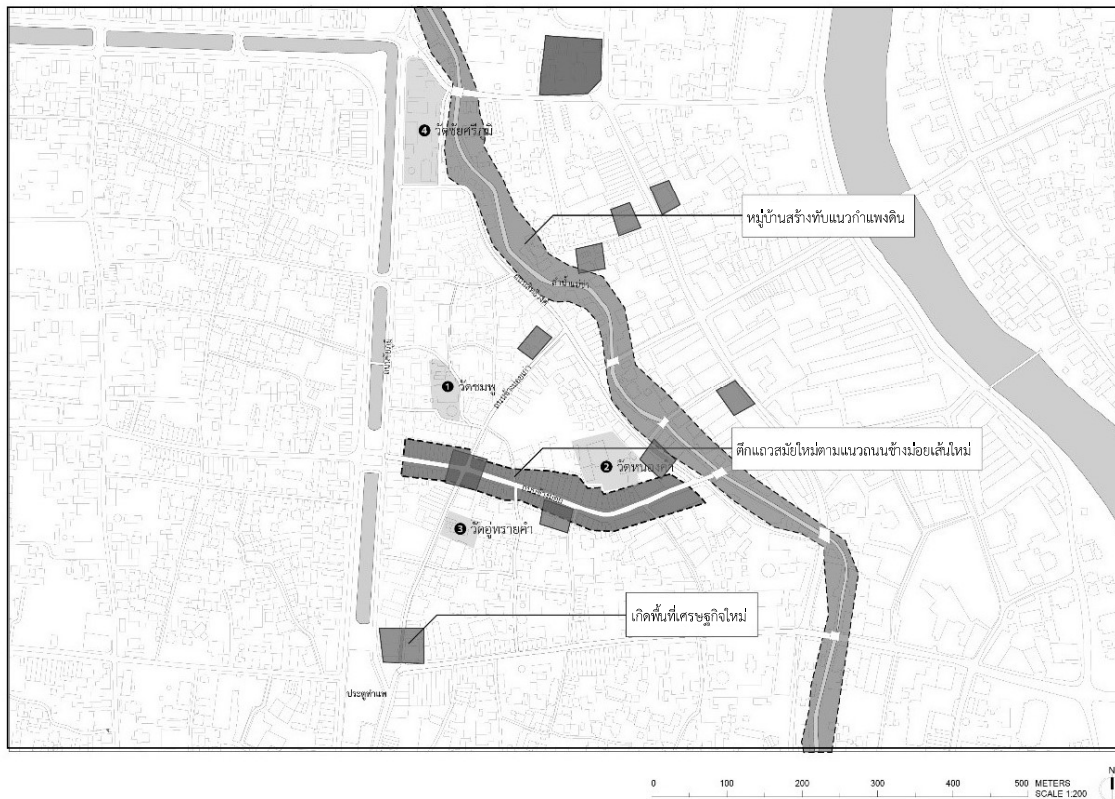
Keywords: townscape, community network, cultural event, community historical site, learning city

ที่มาและความสำคัญ

ชุมชนช้างม้อย หรือที่เรียกกันว่า “ย่านช้างม้อย” เป็นพื้นที่ชุมชนที่มีมิติทั้งทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ ผู้วิจัยพบว่าเครือข่ายชุมชนดั้งเดิมที่สอดคล้องกันกับองค์ประกอบของเมืองทางประวัติศาสตร์นั้น เห็นได้ชัดเจน จากแนวถนนช้างม้อยเก่าจะเป็นชุมชนบ้านเดี่ยวที่เกาะกลุ่มกันในแนวเหนือใต้ โดยมีวัดชมพูเป็นศูนย์กลางของชุมชน หลังจากการตัดถนนช้างม้อยใหม่ในแกนตะวันออก-ตะวันตก ทำให้เกิดการวางตัวอาคารพาณิชย์กรรมสมัยใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดย่านเศรษฐกิจของเมืองขึ้น การพัฒนาเมืองที่ไม่สอดคล้องกันนี้เอง ทำให้ชุมชนพักอาศัยและพาณิชย์กรรมมีการวางตัวของอาคารแตกต่างกันกับแนวถนนช้างม้อยเก่า อีกทั้งการอพยพถิ่นฐานของผู้คนที่เกิดขึ้นในย่านนี้ตลอด 60 ปี หลังจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อเศรษฐกิจเมือง ส่งผลให้วัดชมพูเป็นเพียงพื้นที่เฉพาะกลุ่มศรัทธาของชุมชนบ้านเดี่ยวที่วางตัวตามถนนช้างม้อยเก่าและสิทธิวิงศ์เท่านั้น ส่วนการค้าดั้งเดิมจะอยู่ในพื้นที่ตรอกหรือซอย ซึ่งมาจากสายงานช่างหัตถศิลป์ อาทิ ช่างเหล็ก ช่างทำตุ๊กตาสามหาง ชุมชนทำเส้นขนมจีน และร้านอาหารท้องถิ่นละแวกบ้าน เป็นต้น ส่วนร้านค้าสมัยใหม่จะวางตัวขนานกับการสัญจรทางถนน ทำให้ผู้ประกอบการทั้งรุ่นเก่า อาทิ ร้านขายเฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ไฟฟ้า จักรยานยนต์ อยู่ร่วมกับผู้ประกอบการรุ่นใหม่ อาทิ ร้านกาแฟ แฟชั่น คาเฟ่ ร้านอาหารร่วมสมัย ส่งผลให้ลักษณะเชิงสังคมของผู้คนเกิดความไม่เชื่อมโยงกัน ทั้งรูปแบบวิถีชีวิตและภูมิทัศน์เมืองที่ไม่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งเป็นที่มาของงานวิจัยนี้ คือ การพัฒนาเมืองที่ทำให้ภูมิทัศน์ของชุมชนเก่าที่ไม่ถูกรับรู้และยกระดับเป็นต้นทุนการเรียนรู้เมือง และการเปลี่ยนย้ายของผู้คนที่ทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนหลากหลายก่อเกิดความร่วมมือในระดับพื้นที่ได้

การพัฒนาเมือง (urban development) บนพื้นที่ชุมชนช้างม้อยที่ผ่านมา เกิดเป็นผังหัววัดชมพูและการพัฒนาเมืองด้วยแนวคิดสมัยใหม่ ทำให้เกิดความขัดแย้งของการใช้พื้นที่ในแง่ภูมิของความเป็นย่านที่พักอาศัยเก่า การพัฒนาย่านเพื่อการพาณิชย์และการท่องเที่ยว ซึ่งจากการศึกษาข้อมูล (local study) พบว่า ย่านช้างม้อย เป็นชุมชนดั้งเดิมบนถนนช้างม้อยเก่า ตั้งขนานไปกับแนวกำแพงดิน คลองแม่ข่า ที่มีลักษณะเป็นชุมชนหัววัด มีวัดโบราณทั้งวัดชมพู และวัดอุทัยคำ ที่เชื่อมโยงกับชุมชนช่างฝีมือ ทั้งช่างตีเหล็ก ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง งานหัตถศิลป์ ที่เชื่อมโยงกับการค้าที่รุ่งเรืองบริเวณฝั่งริมแม่น้ำปิง พ.ศ. 2475 เกิดการจัดจรรยาบรรณการปกครอง ทำให้เกิดชุมชนเมืองและการตั้งที่พักอาศัยใหม่ ทั้งแนวถนนช้างม้อยเก่าและถนนท่าแพ ต่อมา พ.ศ. 2504 แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ทำให้การเร่งรัดทางการพัฒนา เกิดระบบถนนใหม่ ชุมชนหัววัดถูกจัดสรรไปสู่ชุมชนริมถนนจากการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์สมัยใหม่ในรูปแบบตึกแถว บ้านจัดสรรสมัยใหม่ กระจายไปในบริเวณย่านกาดหลวง ถนนท่าแพ ถนนเจริญเมือง (Ongsakul, 2019) พ.ศ. 2509 - พ.ศ. 2536 ถนนช้างม้อย-ถนนราชวงศ์ กลายเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญ จนกระทั่งยุคสมัยที่เศรษฐกิจเมืองได้ย้ายไปในพื้นที่ตามบริเวณถนนวงแหวนรอบ 1 เชียงใหม่ (ถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่-ลำปาง) พ.ศ. 2537 - พ.ศ. 2544 ย่านช้างม้อยถูกทำให้เป็นทางผ่านเพื่อการเดินทางไปยังบริเวณย่านกาดหลวง และออกไปนอกเมืองเก่าไปบริเวณฝั่งริมแม่น้ำปิงแทน (Shummadtayar & Ongsavangchai, 2018) ทำให้เกิดพื้นที่อับและชอกเมืองที่กลายเป็นที่ตั้งของเกสต์เฮ้าส์ราคาถูกของนักท่องเที่ยวในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ จากอิทธิพลของถนนไนท์บาร์ซาร์และถนนลอยเคราะห์ พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2558 ทำให้เกิดความชอบมากขึ้น ร้านค้ากลายเป็นโกดัง และปล่อยเช่าเป็นร้านขายส่งเป็นหลัก พ.ศ. 2559 - ปัจจุบัน ทำให้เกิดการเกิดใหม่ของย่านข้างม่อย ที่มาจากผู้ประกอบการใหม่และทายาทของคนรุ่นเก่า ตลอดจนผลักดันพื้นที่ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดร้านค้าใหม่บนอาคารเก่ามากมาย ที่ปรากฏบนพื้นที่ตามแนวถนนข้างม่อย และถนนสิทธิวิวงศ์เลียบไปตามแนวคลองแม่ข่า (Kitika, 2020) ดังภาพที่ 1

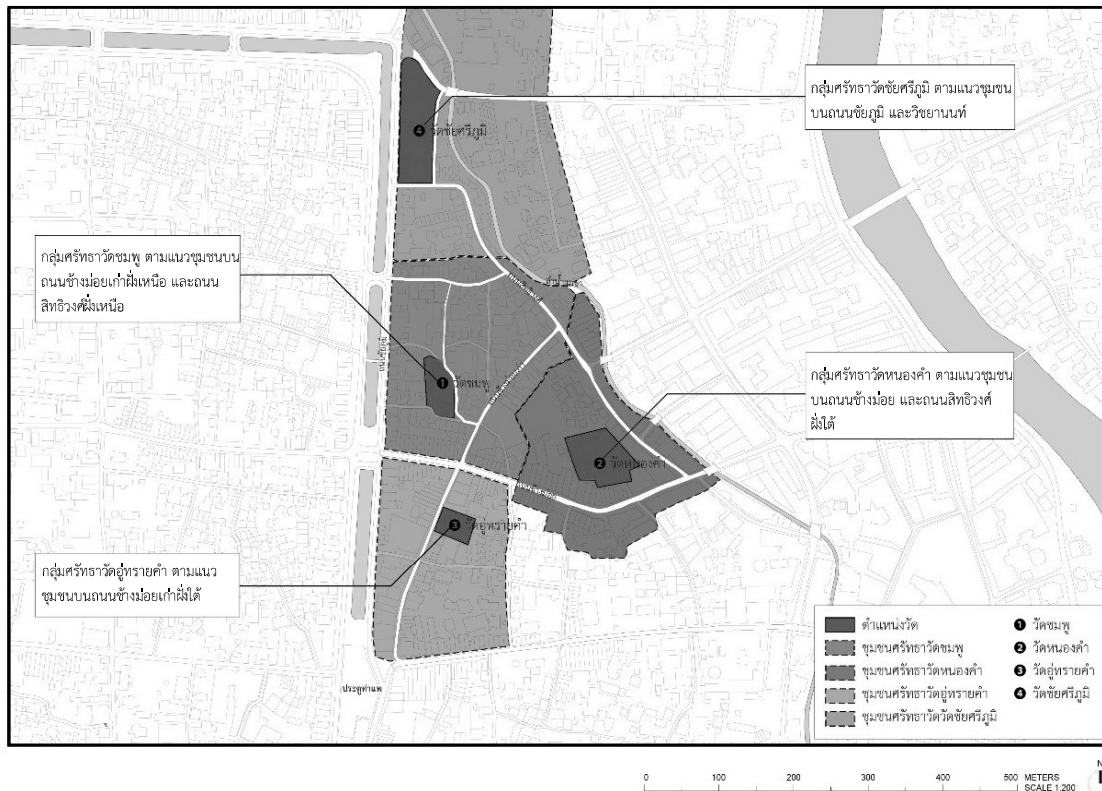
ภาพที่ 1 ผังการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ จากการใช้พื้นที่เมืองมิตประวัติศาสตร์บริเวณชุมชนข้างม่อย

เครือข่ายชุมชน (community network) บนพื้นที่ข้างม่อยเป็นการอธิบายกลุ่มความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จากอิทธิพลของการเปลี่ยนย้ายของผู้คน (urban gentrification) หลายยุคสมัย เนื่องจากความไม่สอดคล้องกันทางมิติทางสังคมและกายภาพของย่าน ทำให้เกิดความไม่เชื่อมโยงของกลุ่มชุมชนและกลุ่มขับเคลื่อนทางสังคมใหม่ ๆ การสร้างกิจกรรมจึงเป็นกลไกการผูกเชื่อมผู้คน และทดลองออกแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือ ซึ่งในกระบวนการสร้างกิจกรรมชุมชนเชื่อมคนในชุมชนดั้งเดิมและใหม่นั้น เป็นการดึงเอาประเด็นการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม เช่น ประเพณีแขวนตุ้มในเทศกาลปีไหมเมือง (สงกรานต์) และประเด็นของชุมชนวัดชมพูที่สืบทอดประเพณีคนข้าวยาคุ้ (กวนข้าวทิพย์) ในเทศกาลยี่เป็งเมือง (ลอยกระทง) มาทำให้เกิดกลุ่มทางสังคมในย่านข้างม่อยเข้ามาสร้างการขับเคลื่อนย่าน ผ่านกลุ่มทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเมือง ดังที่ปรากฏกิจกรรมบนพื้นที่ชุมชนข้างม่อย (ดังภาพที่ 2) ได้แก่

1. ประชาคมเมือง เป็นการผสมผสานระหว่าง ภาคประชาชนเมือง และ ภาคประชาสังคม ที่เป็นการเรียกความร่วมมือกันจากทั้งกลุ่มคนในพื้นที่ และกลุ่มเครือข่ายทำงานของคนในเมืองเชียงใหม่ ที่อยู่ในรูปแบบของกลุ่มจัดตั้ง เรียกว่า “ภาคประชาสังคม” มีพันธกิจร่วมกันของกลุ่มคนที่จัดตั้งมาเพื่อเน้นการขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเมือง โดยเริ่มจากการผลักดันของเทศบาลนครเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2553 และการรวมตัวของกลุ่มคนข้างม่อย เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และขับเคลื่อนเรื่องเสียงรบกวนและอันตรายจากสถานบันเทิงในชุมชน ร่วมกับองค์การดูแลภาคเหนือเข้ามาช่วยเหลือ ประสานงาน และจัดการประชุมเกี่ยวกับความเดือดร้อนของชาวบ้าน ต่อมา พ.ศ. 2554 ในช่วงที่นักท่องเที่ยวและประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่นิยมปล่อยโคมลอย ซึ่งทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในเขตเมืองเก่าได้รับผลกระทบ และได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากโคมลอยที่ปล่อยตกลงมาบนหลังคา หรือสายไฟ ทำให้เกิดไฟดับและไฟฟ้าลัดวงจร กลุ่มคนข้างม่อยจึงใช้แนวทางที่เคยต่อสู้ด้านการรักษาพื้นที่ไม่ให้มีสถานบันเทิงมาใช้ เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมของชาวล้านนาในช่วงเทศกาลยี่เป็ง จนกระทั่ง พ.ศ. 2555 เกิดการรวมตัวกันของชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่ เพื่อรณรงค์เรื่องการไม่ให้ปล่อยโคมลอย โดยการให้จุดผางประทีปรอบเมืองเชียงใหม่แทนในช่วงเทศกาลยี่เป็งเมือง ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การดูแลภาคเหนือตอนบน มาจัดซื้อผางประทีปเพื่อจุดรอบคูเมืองเชียงใหม่ มีชื่องานว่า ตามผางปะติ๊ด ส่องฟ้า ฮักษาเมือง เป็นปีแรก และมีการจัดต่อเนื่องโดยเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ ร่วมกับภาคประชาสังคมหลากหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเขียวสวดยหอม กลุ่มกรีนเรนเจอร์ และกลุ่มสถาปนิกคนใจบ้าน ร่วมมือกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นเทศกาลสำคัญที่ริเริ่มและดำเนินการโดยคนในพื้นที่ข้างม่อยชุมชนหัววัดชมพูและผู้ประกอบการใหม่ (Kitika, 2020)

2. เครือข่ายชุมชนอื่น ๆ บนพื้นที่ชุมชนข้างม่อย เนื่องจากความไม่สอดคล้องกันทางมิติทางสังคม และกายภาพของย่าน ทำให้เกิดความไม่เชื่อมโยงของกลุ่มชุมชนและกลุ่มขับเคลื่อนทางสังคมใหม่ ๆ การพัฒนาและฟื้นฟูกิจกรรมจึงเป็นกลไกสำคัญในการผูกเชื่อมร้อยผู้คน และทดลองสร้างกระบวนการสร้างความร่วมมือ ซึ่งในกระบวนการสร้างกิจกรรมชุมชนเชื่อมคนในชุมชนดั้งเดิมและใหม่นั้น เป็นกิจกรรมที่สร้างจากประเด็นของภาคประชาสังคมในเรื่องประเพณีแขวนตุ่งในเทศกาลปีใหม่เมือง (ประเพณีสงกรานต์) และประเด็นของชุมชนวัดชมพูที่สืบประเพณีคนชว้ายาคูในเทศกาลยี่เป็งเมือง (ประเพณีลอยกระทง) ทำให้เกิดกลุ่มทางสังคมเมืองในย่านข้างม่อย เข้ามาสร้างการขับเคลื่อนย่านผ่านกลุ่มทางสังคม ได้แก่ กลุ่มชุมชนข้างม่อย หัวหน้าชุมชน กลุ่มศรัทธาวัดชมพู โดยผู้นำเจ้าอาวาสพิพัฒน์ และกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์ กลุ่มข้างม่อยร่วมสมัย 16 ร้าน

ทุนทางสังคม (social capital) ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ชุมชนข้างม่อย คือ ต้นทุนพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ ชุมชนบนถนนข้างม่อยเก่า และเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ทั้งชุมชนหัววัดชมพู (ชุมชนศรัทธาวัด ศรัทธาชาวบ้าน หรือเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน) ภาคประชาสังคม กลุ่มนักวิจัยเมือง กลุ่มผู้ประกอบการ นำไปสู่สมมติฐานของงานวิจัยที่ว่า การสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชนเพื่อการยกระดับพื้นที่เมืองร่วมกัน และจากการศึกษาบริบทของพื้นที่ข้างม่อยเบื้องต้น จึงตั้งแนวทางการขับเคลื่อนวิจัยเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนข้างม่อย และการสร้างกลไกการทำงานร่วมกันผ่านกิจกรรมร่วมสมัยของคนในย่าน

ภาพที่ 2 ผังกลุ่มทางสังคมตามกลุ่มชุมชนหัววัดบนอาณาเขตพื้นที่ชุมชนข้างม่อในปัจจุบัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ (learning city) คือ แนวคิดเมืองยั่งยืนในประเด็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับผู้คนในฐานะผู้ผลิตวัฒนธรรม จากจุดด้อย (pain point) ของแนวคิดการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ที่เน้นการพัฒนาจากบนลงล่าง (top-down development) การมองผู้คนเป็นเพียงผู้ใช้งาน (user) และการออกแบบประโยชน์ใช้สอยที่ไม่หลากหลาย โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสังคม และบริบทของวัฒนธรรม ทำให้ในบริบทศตวรรษที่ 21 การออกแบบพื้นที่สาธารณะ การวางผังชุมชน หรือพื้นที่เมือง สถาปนิกมักออกแบบหลายกลุ่มที่พยายามทดลอง ค้นคว้า และออกแบบเครื่องมือ ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากงานออกแบบ สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน ผ่านกระบวนการใหม่ ๆ การออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (collaborative creation) เป็นกระบวนการออกแบบที่ทำให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิด ความต้องการ และทำให้เกิดสำนักผูกพันเป็นเจ้าของพื้นที่เหล่านั้น (Sanders & Stappers, 2008) เกิดบทบาทของผู้คนในเมืองเป็นผู้ออกแบบร่วม (co-designer) ที่เป็นผู้สร้างความหมายของพื้นที่ และเข้าใจการใช้งานของพื้นที่ที่สัมพันธ์กับทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งบทบาทของผู้วิจัยเป็นเพียงผู้สนับสนุนและต่อยอดจากพื้นที่จริงไปสู่การทำงาน ในกระบวนการนี้จะเป็นการสร้างความเป็นส่วนหนึ่งให้แก่ประชากรของชุมชน ทั้งกลุ่มคนในชุมชนเดิม ผู้ประกอบการ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง นำข้อตกลงไปวิเคราะห์ผังการใช้พื้นที่ในย่านที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วม ทั้งคนในชุมชนและผู้ประกอบการ เพื่อนำไปสู่การระบุภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์ (historical townscape) คือ การกำหนดสิ่งที่ปรากฏทางรูปธรรมและ

นามธรรม เพื่อสะท้อนความเป็นมาของย่านและสื่อสารทางการรับรู้ อันเป็นความหมายที่ผู้คนในชุมชนดั้งเดิมยึดถือร่วมกัน ซึ่งการสร้างภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์ในแต่ละพื้นที่นั้นจะต้องเป็นการรวบรวมความคิดเห็นทั้งจากกลุ่มคนที่พักอาศัยและกลุ่มผู้ประกอบการที่ต่างมีความทรงจำร่วมในชุมชน (Shen & Chou, 2021) ร่วมกับแนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (urban vernacular architecture)

ภูมิทัศน์พื้นถิ่นของเมืองนั้น ๆ ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการกลายเป็นเมือง และการอพยพย้ายถิ่นฐานมาดำรงชีวิต ทำให้วัฒนธรรมเหล่านี้ถูกผสมผสานไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ภายในพื้นที่ ซึ่งอัตลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยในเมือง แสดงออกผ่านทางการใช้ชีวิตในแต่ละวัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนใหม่และสร้างวัฒนธรรมร่วมสมัยใหม่ ซึ่งคุณลักษณะของเมืองแบบนี้ถูกนิยามว่าเป็น ความเป็นพื้นถิ่นเมือง (urban vernacular) คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองที่เกิดจากผู้คนหลากหลายพื้นที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามา ทำให้เกิดการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนทางวัฒนธรรมใหม่ หรือแม้แต่การรวมกลุ่มที่มีความเหมือนกันทางด้านอาชีพ เพศสภาพ รสนิยม เป็นต้น รวมถึงพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในเมืองที่มีการสะท้อนความมีตัวตน และการรวมพลังของคนกลุ่มน้อยในเมืองใหญ่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งองค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองนี้ เป็นการสะท้อนปรากฏการณ์ของเมืองทางด้านสถาปัตยกรรมที่ทำให้เราเข้าใจมิติของเมือง ที่เปลี่ยนแปลงและหลากหลาย ซึ่งความน่าสนใจของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองนี้ ประกอบด้วย ภูมิทัศน์เมือง ถนน ละแวกบ้าน และอาคารอื่น ๆ (Wisetsakdee, 2020) ที่ถูกจัดวางให้เกี่ยวข้องกับบริบทด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ กลุ่มคนทางสังคมหรือชุมชนทางสังคมนั้น เลือกใช้เพื่อตอบสนองความต้องการที่เฉพาะเจาะจง ในปัจจัยทางเศรษฐกิจและวิถีความเป็นอยู่ของวัฒนธรรมที่ผลิต (Tovivich, 2021) วัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองนั้นแสดงออกเพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ทำให้เกิดแนวคิดการนำกลับมาใช้ใหม่ของทรัพยากรในสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง คุณลักษณะเฉพาะเหล่านี้ก่อให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะเจาะจงของกลุ่มคนในวัฒนธรรมย่อยเหล่านั้น (Tajai & Ounchanum, 2020) ซึ่งการศึกษาองค์ประกอบเมืองจากตำแหน่งของกิจกรรม จะทำให้เข้าใจการรับรู้ของกลุ่มทางสังคมและเข้าใจจินตภาพย่านของวัฒนธรรมรอง ที่เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนในเมืองที่ผลิตวัฒนธรรมร่วมสมัยใหม่ในเมืองเชียงใหม่ เป็นฐานการสร้างข้อมูลเมืองจากการใช้พื้นที่ของผู้คนหรือกลุ่มคนทางสังคมเดียวกัน

กลไกการสร้างข้อมูลจากผู้คน ข้อมูลพื้นถิ่นเมืองเหล่านี้จึงเชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพอื่น ๆ ที่เป็นพื้นที่ที่มีความหมายของกลุ่มทางสังคม รวมถึงเป็นการสร้างความรู้และเผยแพร่ข้อมูลเมืองร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันจากความสัมพันธ์ของผู้คนและพื้นที่เมือง เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการเก็บข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่การระบุภูมิทัศน์เมืองในรูปแบบที่จับต้องได้ ซึ่งความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่นั้นถูกขับเคลื่อนด้วยการรวมกลุ่มกันของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายเดียวกัน เรียกว่า ภาศิเครือข่าย ที่เป็นการสร้างความร่วมมือของกลุ่มคนด้วยพันธกิจของการทำงานร่วมกัน สู่การสร้างระบบความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มคนด้วยการเพิ่มศักยภาพ ให้แก่กลุ่มเครือข่ายนี้เป็นกลุ่มภาคีที่สามารถทำงานร่วมกันกับองค์กรรัฐในเชิงยุทธศาสตร์และปฏิบัติการได้ เพื่อทำให้เกิดความยั่งยืนและสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจที่เกิดขึ้น (Shen & Chou, 2021) การประยุกต์ใช้กับเมือง กล่าวคือ การเข้าถึงข้อมูลเมืองที่เป็นการใช้พื้นที่เมืองเชิงบูรณาการไปกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่าน ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นถึงความสำคัญของการเล่าเรื่องย่านวัฒนธรรมจากข้อมูลของคนและย่าน ผ่านฐานข้อมูลพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ใหม่ที่เป็นภูมิทัศน์เมืองที่สะท้อน

ความหมายของชุมชนร่วมกัน และทำให้เกิดประโยชน์เชิงประสบการณ์ของผู้เรียนรู้เมือง ในการเป็นพื้นที่เมืองที่ทำให้เข้าใจต้นทุนความรู้เมืองเฉพาะตัว ผ่านผังชุมชนและตำแหน่งอาคารสำคัญต่าง ๆ โดยมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการทดลองการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มเครือข่ายที่หลากหลาย เพื่อทำให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนที่เป็นกุญแจสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้

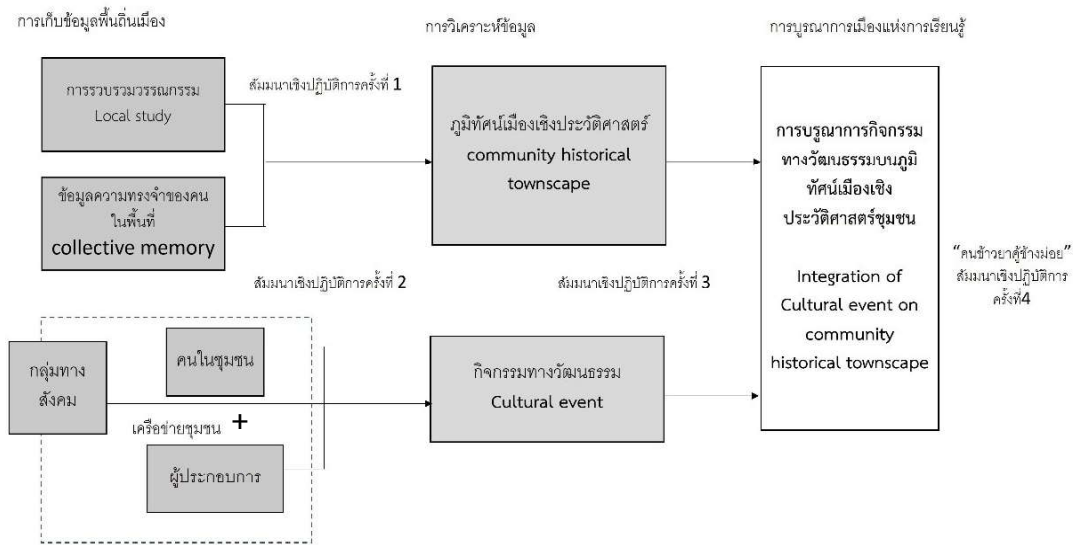
กรอบการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ (area based research) ที่มีเป้าหมายในการสร้างความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สร้างความชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่ และผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่อย่างแท้จริง จึงได้สร้างขั้นตอนการทำงานวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก คือ การเก็บข้อมูลเมือง ที่มาจากการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนข้างม่อย ทั้งจากคนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และภาคประชาสังคมในชุมชน ส่วนที่สอง คือ การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเรียบเรียงข้อมูลเมืองที่มีความชัดเจนของประเด็นการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน และส่วนที่สาม คือ การบูรณาการไปสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเมืองและพื้นที่ชุมชน เพื่อทำให้เกิดการสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

กรอบการวิจัยเป็นการสร้างมิติของข้อมูลเมืองจากผู้คน ความสัมพันธ์ทางกลุ่มสังคม ที่ทำให้เกิดพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนของเมือง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกบันทึกและปรากฏเป็นแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้ โดยกรอบการวิจัยมีการแสดงเป้าหมายของงานวิจัย 2 ส่วน (ดังภาพที่ 3) ประกอบด้วย

1. กลไกการส่งต่อความรู้ จากวิถีการศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตในระดับย่าน กลไกของการเชื่อมโยงผู้คน เพื่อให้เกิดการสร้างภูมิทัศน์เมืองที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนความหมายของพื้นที่และสร้างเครือข่ายผู้คนในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างตัวผู้ประกอบการในย่าน บุคคลสำคัญในย่าน และองค์กรของรัฐ เพื่อทำให้เกิดเครือข่ายของผู้คนพื้นที่ดำเนินกิจกรรม และการกลายเป็นผู้ให้ความรู้ เกิดการนำข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาสร้างชุมชนทางพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ เชื่อมโยงไปกับเส้นทางและตำแหน่งของชุมชนที่แท้จริง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันผ่านการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการตรวจเช็คข้อมูลงานวิจัยจากการเก็บข้อมูลเพื่อทำให้ผู้คนในชุมชนเป็นผู้ที่ถ่ายทอดและสะท้อนความหมายผ่านความทรงจำบนพื้นที่ ที่มาจากแต่ละเครือข่ายชุมชน อาทิ คนในชุมชน กลุ่มทางสังคม และผู้ประกอบการ นำไปสู่การออกแบบผังหรือแผนที่แสดงตำแหน่งและข้อมูลจากผู้คน ตลอดจนการนำไปวิเคราะห์ต้นทุนด้านข้อมูลชุมชนร่วมกัน และนำไปสู่ผังภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน และกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อนำต้นทุนเมืองเหล่านี้ไปบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้เมืองผ่านการรับรู้ภูมิทัศน์ที่มีกิจกรรมชุมชนและกลายเป็นกลไกในการทำงานร่วมกันต่อไป

ภาพที่ 3 ขั้นตอนและกลไกในการสร้างข้อมูลพื้นถิ่นเมืองจากกลุ่มเครือข่ายชุมชน

การเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม

ขั้นตอนการศึกษาพื้นถิ่นเมืองของโครงการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน ผ่านผู้คนและชุมชนทางสังคม จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop) 4 ครั้ง (ดังตารางที่ 1) ได้แก่ สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 การทบทวนวรรณกรรมและการเปลี่ยนแปลงของเมืองและผู้คน (local study) สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 การสำรวจพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ของชุมชน (historical study and collective memory) สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนชุมชนด้วยเครือข่ายชุมชน (community networking) สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 4 การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อบูรณาการภูมิทัศน์เมืองกับเครือข่ายชุมชน (cultural event) ได้ข้อสรุปดังนี้

1. ข้อมูลภูมิทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ของคนในย่าน

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน 4 ครั้ง ผู้วิจัยได้ข้อสรุปของภูมิทัศน์เมืองที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์ชุมชน จากการสรุปข้อมูลการพัฒนาเมืองทางวรรณกรรม การปักตำแหน่งพื้นที่ของชุมชนบนผังย่านของผู้ร่วมงาน การระบุภูมิทัศน์เมืองที่มีความหมายจากความเข้าใจ และประสบการณ์ของเครือข่ายชุมชน สามารถถอดการวิเคราะห์ข้อมูลออกมา 3 ส่วน ดังนี้

1.1 ภูมิทัศน์ของชุมชนเดิม กล่าวคือ เป็นข้อมูลชุมชนที่มีพื้นที่ที่ละแวกบ้านเป็นศรีธาตุวัดชมพู หมู่บ้านไม้ตามถนนช่างม้อยเก่าและสิทธิวงค์ในช่วง พ.ศ. 2504 โดยมีคลองแม่เข้าเป็นลำคลองที่คนในพื้นที่ใช้ชีวิต พักผ่อน หาปลา หาไข่เป็ด กระทั่งช่างม้อยเริ่มพัฒนากลายเป็นทางเชื่อมกาดหลวง เป็นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและพักผ่อน ทำให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ ในย่าน จากอดีตคนช่างม้อยจะช่วยกันดูแลย่าน ไม่ว่าจะเป็นคนอยู่หรือคนขาย ต่างก็ดูแลกันทำธุรกิจที่สนับสนุนกัน มีกลไกของการจัดการชุมชนของตนเอง โดยมีวัดชมพู

เป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2514 - พ.ศ. 2538 การพัฒนาเมืองในย่านช่างมอญ-ลือทิวังค์ เน้นการขนส่งและพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ทำให้เครือข่ายชุมชนเดิมถูกปิดล้อมด้วยถนนใหม่ที่เป็นถนนเพื่อให้รถสัญจร ทำให้ย่านเริ่มถูกทำให้มีลักษณะปิด อีกทั้งการทำให้เกิดการสัญจรเลนเดียว ทำให้ช่างมอญถูกกลายเป็นพื้นที่เพียงเส้นทางผ่านในที่สุด

1.2 ภูมิทัศน์เมืองใหม่และการรับรู้ย่านของผู้คนในปัจจุบัน ปัญหาของผู้ประกอบการในย่านนี้ คือ การบอกเส้นทาง เพราะถนนภายในย่านชุมชนนี้ อาทิ ถนนช่างมอญเก่า ถนนลือทิวังค์ ถนนชัยภูมิซอย 1-4 อีกทั้งความทรงจำของคนในย่านที่แตกต่างกันตามยุคสมัย จึงทำให้เรียกถนนและตำแหน่งต่าง ๆ ตามความทรงจำของตนเอง จึงอยากสร้างป้ายบอกทาง เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมโยงของย่านอันเป็นผลกระทบของการเปลี่ยนย้ายผู้คนในแต่ละยุคสมัย สัมพันธ์กับการพัฒนาเมืองอย่างยิ่ง มีนัยยะสำคัญของย่านเศรษฐกิจ ถนนช่างมอญใหม่ ในช่วง พ.ศ. 2520 และความซบเซาของเศรษฐกิจการค้าในช่วง พ.ศ. 2545 ซึ่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านี้สะท้อนให้เกิดความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของย่าน ผ่านพื้นที่เมืองที่ปรากฏร่องรอยของกลุ่มทางสังคมในอดีตถึงปัจจุบัน

1.3 ภูมิทัศน์เมืองที่หายไป เป็นข้อมูลที่สะท้อนความสำคัญในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน เมืองแห่งการเรียนรู้จะต้องสร้างฐานข้อมูลเมืองจากต้นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนหัววัดชมพูเป็นต้นทุนทางสังคมของชุมชนช่างมอญ องค์ประกอบของวัดชมพูถูกทำให้เลือนหายจากผลกระทบการพัฒนาเมืองมาตลอด 40 ปี ทำให้แกนทางเข้าวัดชมพูทางทิศเหนือไม่มีความชัดเจน ระบบถนนไม่สอดคล้องกับทางเข้าหลักของวัด ทำให้ลานวัดที่เคยเป็นลานสาธารณะจากคนในชุมชนถูกตัดขาดและกลายเป็นที่จอดรถ ทางเข้าทิศใต้วัดชมพูกลายเป็นทางเข้าถึงวัดของคนในปัจจุบัน เกิดการรับรู้ความหมายของชุมชนและวัดที่แตกต่างออกไป อีกทั้งองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้กลุ่มเครือข่ายชุมชนต่างไม่สามารถเข้าถึงวัด และใช้ภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้อย่างสร้างสรรค์ในทิศทางเดียวกันตามองค์ประกอบชุมชนหัววัดที่เริ่มเลือนหายไป ดังภาพที่ 4

จากการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น นำไปสู่การสรุปประเด็นการเรียนรู้พื้นถิ่นเมืองบนพื้นที่ช่างมอญเป็นการเรียนรู้ภูมิทัศน์เมือง โดยการเชื่อมโยงองค์ประกอบมิติเมืองประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจให้ปรากฏและรับรู้ร่วมกัน ได้แก่

1) ประเด็นภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์โบราณ เป็นการระบุงค์ประกอบของเมืองประวัติศาสตร์ที่เป็นองค์ประกอบของเมืองที่ถูกทำให้มองไม่เห็นและหายไปจากการอนุรักษ์ ได้แก่ (1) ชุมประตู่วัดชมพูทางทิศเหนือ (2) ประตูช่างมอญ ที่เป็นประตูชานานไปกับแนวกำแพงดินเมือง และ (3) แกนทางเข้าวัดชมพูทางทิศเหนือที่เชื่อมถนนชัยภูมิซอย 2 ไปจนถึงถนนชัยภูมิซอย 1

2) ประเด็นภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เป็นการสร้างและระบุงค์ประกอบร่วมสมัยของตึกสมัยใหม่ การเกิดเมืองและตึกสมัยใหม่ของเมืองในช่วง พ.ศ. 2490 - พ.ศ. 2528 ทำให้อาคารพาณิชย์กรรมที่ตั้งอยู่บนถนนช่างมอญ มีอัตลักษณ์สำคัญ คือ หัวมุมโค้งในทุกทางแยก ได้แก่ (1) แยกถนนช่างมอญเก่า-ใหม่ (2) แยกถนนท่าแพซอย 2 และ (3) แยกถนนลือทิวังค์-ช่างมอญ ที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ร่วมของเมืองสมัยใหม่บนพื้นที่ช่างมอญ

ภาพที่ 4 ผังพื้นที่วัดชมพูที่แสดงองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ชุมชนหัววัดที่หายไปในปัจจุบัน

2. ข้อมูลเครือข่ายชุมชนเก่าและใหม่

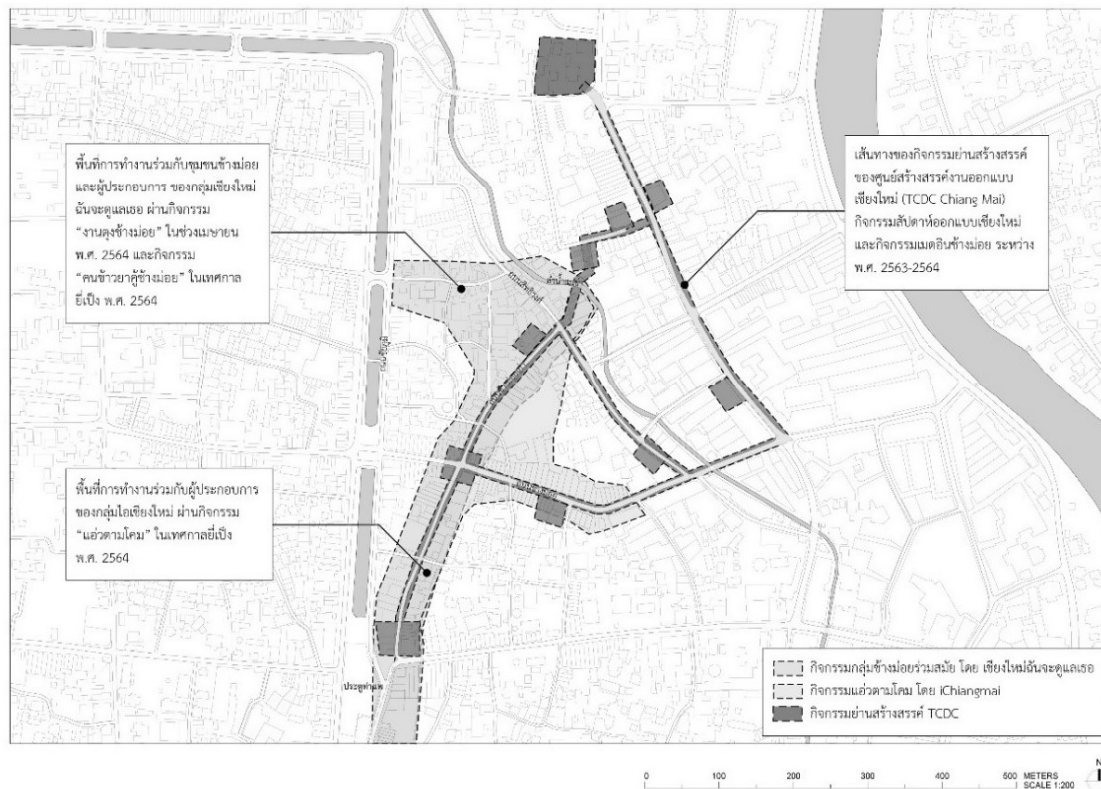
เครือข่ายชุมชนเก่าช้าม่อนั้น ปรากฏความสัมพันธ์เป็นการรวมกลุ่มตามหัววัดในย่าน วัดชมพูเป็นหัววัดสำคัญของคนในพื้นที่เก่า เป็นกลุ่มชุมชนเก่าที่วางตัวรอบวัดชมพูโดยมีการอุปถัมภ์วัดกับกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำบุญปีใหม่เมือง การทำกิจกรรมยี่เป็งเมือง แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงผู้คนและการเกิดตำแหน่งของร้านค้าใหม่ ทำให้ตำแหน่งของร้านค้าบนถนนช้าม้อยใหม่และช้าม้อยเก่า ไม่เกิดความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนเก่าและผู้ประกอบการใหม่ในย่าน ซึ่งเครือข่ายชุมชนนี้เป็นกุญแจสำคัญที่กลุ่มคนในชุมชนช้าม้อยได้ตกลงกัน ในกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการผ่านการเรียนรู้กิจกรรมร่วมสมัยที่เกิดจากกลุ่มทางสังคมใหม่ อาทิ

2.1 กิจกรรมงานตุ่งช้าม้อย พ.ศ. 2564 ที่เป็นการร่วมมือของกลุ่มเชียงใหม่จะดูแลเธอเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ กับผู้ประกอบการที่แจกตุ่งประดับในเทศกาลปีใหม่เมือง

2.2 กิจกรรมงานเดี่ยวตามโคม พ.ศ. 2564 ที่กลุ่ม ichiangmai ทำงานกับภาคธุรกิจร้านอาหารและคาเฟ่ ทำการแต่งโคมแขวนในช่วงเทศกาลลอยกระทง

2.3 กิจกรรมเทศกาลงานออกแบบเชียงใหม่ (Chiang Mai Design Week) พ.ศ. 2563 - พ.ศ. 2564 จากการขับเคลื่อนของ TCDC Chiang Mai ได้ทำกิจกรรมจัดแสดงงานศิลปะบนพื้นที่ย่าน และสร้างโครงการเมดอินช้าม้อย เป็นการนำเอาผู้ประกอบการทำงานกับนักออกแบบ เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการที่ต้องปรับตัวกับการท่องเที่ยวใหม่ แบบการไปคาเฟ่หลาย ๆ ที่ในวันเดียว (cafe hopping) หรือเทศกาลงานศิลปะ (art festival) เป็นต้น

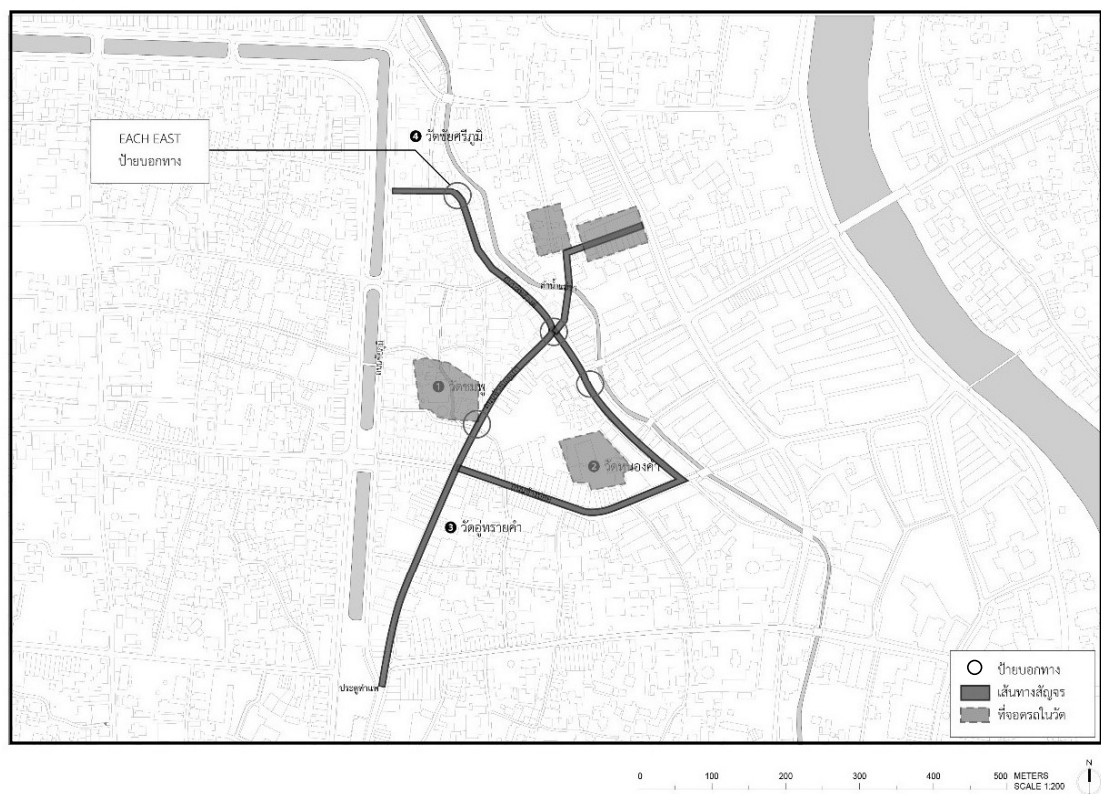
การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้คนและเครือข่ายเหล่านี้ ทำให้ย่านเกิดพื้นที่ทางสังคมและกิจกรรมของคนรุ่นใหม่ ที่เป็นตัวละครสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ที่จะช่วยให้ช่างม้อยเพิ่มต้นทุนทางวัฒนธรรมเดิม และบูรณาการกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ ทำให้ต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งมิติเมืองประวัติศาสตร์ มิติสังคมและวัฒนธรรมเดิม ต่อยอดไปถึงมิติการค้าและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามตำแหน่งของกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏบนพื้นที่ในบริเวณชุมชนช่างม้อย(ดังภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 พื้นที่เชิงธุรกิจและกิจกรรมสร้างสรรค์ จากตำแหน่งกิจกรรมของภาคเอกชนและฝั่งกิจกรรม
เทศบาลงานออกแบบเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2563 - พ.ศ. 2564

ผลจากสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ทำให้เกิดการตั้งประเด็นปัญหาจากภูมิทัศน์เมืองและการรับรู้ย่านของผู้คนที่เข้าใช้ย่านร่วมกัน จากปัญหาของผู้พักอาศัยในย่านเดิม ที่ต่างพบเจอปัญหาด้านการจอดรถของผู้ที่เข้ามาใช้บริการร้านค้าต่าง ๆ ในทางเดียวกันปัญหาของผู้ประกอบการเอง ที่ต่างพบปัญหาด้านการบอกเส้นทางเช่นกัน เพราะถนนภายในย่านชุมชน อาทิ ถนนช่างม้อยเก่า ถนนสิทธิวิงค์ ถนนชัยภูมิซอย 1-4 ต่างไม่ถูกทำให้สัญจรผ่านมานานจนทำให้ผู้คนไม่รู้จักรั ปัญหาที่เกิดจากการไม่มีกลไกและข้อตกลงของย่านร่วมกัน อีกทั้ง ความทรงจำของคนในย่านที่แตกต่างกันตามยุคสมัย จึงทำให้มีการเรียกชื่อถนนและตำแหน่งต่าง ๆ ในย่านตามความทรงจำของตนเอง ส่งผลให้กลุ่มเครือข่ายชุมชนช่างม้อยทุกคนในพื้นที่เดิมและผู้ประกอบการใหม่

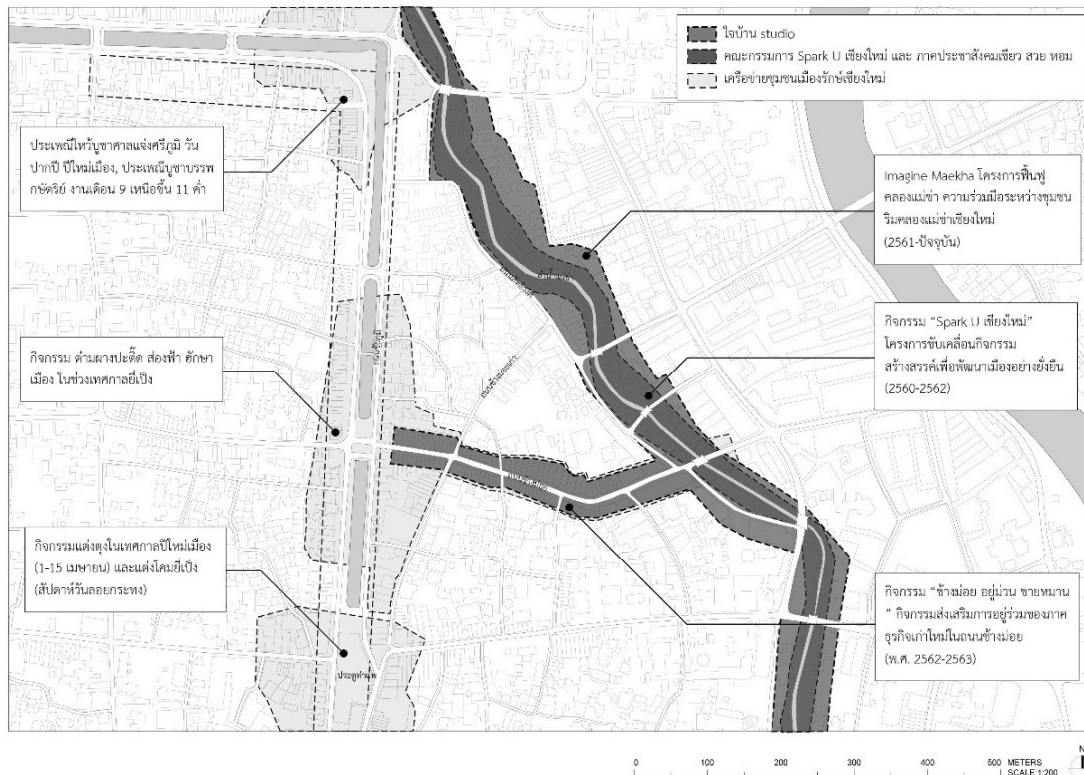
ขับเคลื่อนเรื่องการสร้างป้ายบอกทาง เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของย่าน และการรับรู้ของคนเมืองทั้งการเดินทางและการสัญจรด้วยรถ ซึ่งเน้นไปที่กระบวนการสะสมความทรงจำของคนในย่าน ทั้งผู้คนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ซึ่งโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยกลไกขับเคลื่อนภาคประชาคมเมือง การรับรู้ของคนในพื้นที่ข้างม่อยนั้นแตกต่างกันมาก เนื่องจากถนนข้างม่อยในปัจจุบัน เป็นถนนที่มีสภาพอาคารตึกแถวรูปแบบสมัยใหม่ ทำให้คนเมืองไม่เข้าใจถึงถนนข้างม่อยสายเก่า ที่มีความเป็นชุมชนที่ซ่อนอยู่ในเมือง ประเด็นพื้นที่ทางสังคมของย่านข้างม่อย เนื่องจากการเปลี่ยนย้ายของผู้คนในแต่ละช่วงเวลา สัมพันธ์กับการพัฒนาเมืองอย่างยิ่ง ดังนั้น การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของย่าน ผ่านพื้นที่เมืองที่ปรากฏเป็นร่องรอยของกลุ่มทางสังคมในอดีต-ปัจจุบัน อาทิ กลุ่มช่างฝีมือและหัตถศิลป์เก่าในบ้านเก่า ทั้งบ้านตุงสามหาง ร้านตีเหล็กสุขโข กลุ่มบ้านเดี่ยว และตึกแถวในชุมชนถนนข้างม่อยเก่า-สิทธิวิเศษ ที่อุบลม้งวัดหนองคำ วัดชมพู และวัดชัยศรีภูมิ รวมถึงกลุ่มตึกแถวพาณิชย์พักอาศัยตามแนวถนนข้างม่อยใหม่ จึงทำให้เกิดข้อตกลงของการวางตำแหน่งป้ายบอกทางใหม่จากคนในชุมชนและผู้ประกอบการขึ้นในเวลาต่อมา (ดังภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ผังการสร้างเส้นทางและป้ายบอกทางของภาคเอกชนทำงานร่วมกับชุมชนบ้านพักอาศัยเดิม

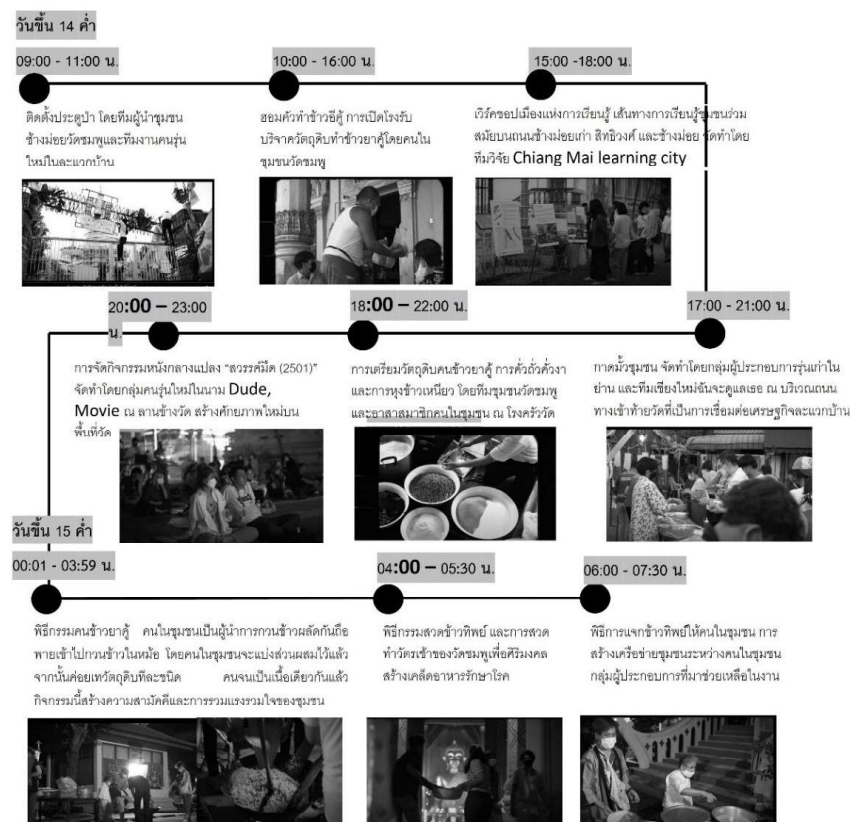
3. กลไกของการทำงานชุมชนผ่านกิจกรรม

จากการสร้างความร่วมมือระหว่างคนเก่าและใหม่ในย่าน ในปัจจุบันช่างม้อยมีประวัติศาสตร์มากมาย จนกระทั่งคนเก่าและคนใหม่ย้ายเข้า-ออก เทศบาลนครเชียงใหม่ร่วมปฏิบัติการกับทีมวิจัยและต้องการสร้างความร่วมมือระหว่างคนเก่าและคนรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง กลไกของชุมชน คือ การสร้างความสัมพันธ์ของคนในย่าน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดการยกระดับความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ทั้งบนพื้นที่ทางสังคมเก่าและใหม่ เพื่อให้เกิดกลไกร่วมสมัย อาทิ ภูมิทัศน์ชุมชนเก่าที่หายไป คือ ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมชุมชนหัววัด แขนทางเข้าวัดชมพูทางทิศเหนือ ภูมิทัศน์เมืองเก่า แนวถนนช่างม้อยเก่า และคลองแม่ข่า กำแพงดินประตูช่างม้อย ภูมิทัศน์เมืองเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใหม่ จึงทำให้ย่านนี้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้ นำไปสู่การจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อทำให้เกิดการสร้างให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่มีความผูกพันกับย่าน และการยกระดับเครือข่ายชุมชนเดิมของกลุ่มชุมชนเก่าหัววัดชมพูให้เข้มแข็งขึ้น ซึ่งคนรุ่นเก่าและใหม่ต่างเป็นตัวละครสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ยกตัวอย่างเช่น จากงานคนข้าวยาคุ้ในคืนก่อนวันยี่เป็งเมืองที่เป็นประเพณีของคนในช่างม้อยที่วัดชมพู เนื่องจากแรงงานของคนหนุ่มสาวในชุมชนลดน้อยลงมาก ๆ การมีผู้ประกอบการรุ่นใหม่มาเป็นแรงเสริมกิจกรรมชุมชน จะเป็นการสร้างกลไกและการขับเคลื่อนเมืองต่อไป ทางทีมวิจัยได้ทำการถอดบทเรียนการทำงานร่วมกันของชุมชนและภาคประชาคมบนแผนผังในย่านช่างม้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ถึงปัจจุบัน เพื่อสะท้อนว่าการทำงานร่วมกันเกิดขึ้นได้และแสดงตำแหน่งพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนเมืองไปแล้ว ซึ่งนำไปสู่การระบุตำแหน่งของแต่ละกิจกรรมตามประเด็นของกลุ่มขับเคลื่อนที่ได้ปรากฏบนลักษณะการพัฒนากายภาพเชิงพื้นที่ของชุมชนต่อไปในอนาคต (ดังภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 การทำงานร่วมกันระหว่างภาคประชาคมเมืองบนแผนผังในย่านช่างม้อย

จากการสรุปประเด็นหลัก คือ ข้อมูลภูมิทัศน์เมืองและข้อมูลเครือข่ายชุมชน ไปสู่การสร้างกลไกการทำงานร่วมกันในโครงการเล็ก ๆ ที่มีปัญหาร่วม นำมาสู่การทดลองการทำประเพณีคนข้าวยาคุ้ข้างม่อย กิจกรรมทางวัฒนธรรมนี้เป็่งนี้เป็นข้อตกลงร่วมกันที่ว่าทุกคนในข้างม่อยเป็นเจ้าของร่วม ทีมวิจัยเชียงใหม่เมืองแห่งการเรียนรู้ได้สนับสนุนชุมชนข้างม่อยวัดชมพู ผู้ประกอบการ คนในชุมชนถนนข้างม่อยเก่า ถนนสิทธิวงศ์ร่วมมือจัดกิจกรรมคนข้าวยาคุ้ข้างม่อย ในวันพฤหัสบดีที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 โดยภาคประชาชนในนามชุมชนข้างม่อยวัดชมพู กิจกรรมจากเช้าถึงเช้าวันถัดไป เพื่อสร้างกลไกใหม่การอยู่ร่วมกันของชุมชนผ่านเทศกาลของชุมชน ประเพณีดั้งเดิมที่ดำเนินการโดยชุมชนมาอย่างยาวนาน คือ การคนข้าวยาคุ้ หรือเรียกว่าการกวนข้าวทิพย์ นำโดยเจ้าอาวาสวัดชมพู และประธานชุมชนข้างม่อย เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีดั้งเดิมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และความเชื่อของคนในชุมชน ผ่านการ “ฮ่อมคั่ว” และ “ฮ่อมแอง” หรือการร่วมกันเอาสิ่งของและวัตถุดิบในพิธีกรรมตลอดจนมาช่วยทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นรากวัฒนธรรมล้านนาแต่เดิม ซึ่งจุดประสงค์ของการประยุกต์กิจกรรมใหม่นี้ จึงเป็นการสร้างกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนเมืองให้มีความยั่งยืน อันจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยคนในรูปแบบเครือข่ายชุมชน บนเป้าหมายร่วมกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และการถ่ายทอดระหว่างคนหลากหลายรุ่นหลากหลายที่มา ดังนั้นกิจกรรมคนข้าวยาคุ้ จึงถือเป็นเครื่องมือทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยเชื่อมโยงคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้เห็น ต่อยอด และส่งต่อคุณค่าต่อไปในอนาคต โดยมีกลไกการทำงานร่วมกันตามตารางเวลากิจกรรมการบูรณาการเมืองแห่งการเรียนรู้กับประเพณีคนข้าวยาคุ้ข้างม่อย ตั้งแต่เช้าวันขึ้น 14 ค่ำ (9.00 น.–11.00 น.) จนถึงเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ (06.00 น.–7.30 น.) (ดังภาพที่ 8)

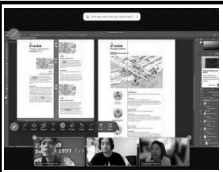
ภาพที่ 8 การจัดกิจกรรมประเพณีคนข้าวยาคุ้ข้างม่อยร่วมกับการบูรณาการเมืองแห่งการเรียนรู้

กลไกของเครือข่ายชุมชนใหม่ผ่านกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมนี้เอง ทำให้เกิดกลไกการอยู่ร่วมกันของชุมชนดั้งเดิมและผู้ประกอบการใหม่ จากความไม่เชื่อมโยงของแนวคิดเมือง ที่ส่งผลทำให้โครงข่ายทางสังคมเกิดขึ้น และเชื่อมต่อกับพื้นที่ทางกายภาพจะเป็นการสร้างจากความเข้าใจและความทรงจำร่วมกัน จนเกิดภูมิทัศน์เมืองที่มีความหมายเชิงประวัติศาสตร์ ประเด็นการเรียนรู้พื้นที่ถิ่นเมือง และการเชื่อมโยงองค์ประกอบมิติเมืองประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจให้ปรากฏและรับรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะการต่อยอดประเพณีดั้งเดิม เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับเมืองเชียงใหม่ในชุมชนข้างม่อย ดังสรุปรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับคนในชุมชนข้างม่อยทั้งหมด 4 ครั้ง

กิจกรรม	จุดประสงค์	ลักษณะกิจกรรม	ข้อมูลที่ได้รับ	รูปภาพประกอบ
สัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1	1.การจัดเรียงข้อมูลพื้นฐานด้านองค์ประกอบเมืองในประเด็นประวัติศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ข้างม่อยผ่านวรรณกรรม 2. การรวบรวมกลุ่มขับเคลื่อนทางสังคมในพื้นที่ข้างม่อย	การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการร่วมกับหัวหน้าชุมชนข้างม่อย ภาคประชาสังคมเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ และผู้ประกอบการในย่าน เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนข้อมูลงานวิจัยขั้นต้น ระบุความรู้พื้นถิ่นเมืองร่วมกัน	1. การเรียบเรียงเนื้อหาในประเด็นช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาย่าน 2. การระบุกลุ่มทางสังคมออกเป็นกลุ่มชุมชนหัววัด กลุ่มผู้ประกอบการใหม่ และกลุ่มภาคประชาสังคม	
สัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2	1. การรวบรวมข้อมูลของเมือง เพื่อสร้างข้อมูลพื้นที่ทางสังคมและความหมายของพื้นที่ที่ปรากฏจากคนในพื้นที่ 2. การรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มทางสังคม และพื้นที่เมืองที่มีความหมายในมิติทางสังคม	การจัดเสวนาเพื่อสร้างกลไกการอยู่ร่วมกันระหว่างธุรกิจและชุมชนเก่า ในวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2564 เวลา 13:00-15:30 น. จัดขึ้นที่เจดีย์หนองลม กลุ่มทางสังคมที่เข้าร่วม ได้แก่ กลุ่มชุมชนข้างม่อย หัวหน้าชุมชน กลุ่มศรัทธาวัดชมพู เจ้าอาวาสวัดชมพู กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์ กลุ่มข้างม่อยร่วมสมัย 16 ร้าน และภาคประชาสังคม เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ กลุ่มสถาปนิกคนใจบ้านในโครงการอยู่ม่วนขายหม่าน ร่วมกับหอมสุขสตูดิโอ กลุ่มเมืองเย็นมือเย็น เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองบริเวณริมคลองแม่ข่า	1.ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน 2.ข้อมูลการเปลี่ยนย้ายของกลุ่มทางสังคม กิจกรรมและการขับเคลื่อนของแต่ละกลุ่ม	

ตารางที่ 1 ข้อมูลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับคนในชุมชนข้างม้อยทั้งหมด 4 ครั้ง (ต่อ)

สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3	1. การสร้างฐานข้อมูลของผู้คนและบันทึกการใช้พื้นที่และอาคารในระดับเมือง 2. การเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มทางสังคม และพื้นที่เมืองที่มีความหมายในมิติทางสังคม	การสรุปเนื้อหาของแต่ละชุมชนออกเป็น 3 ประเด็นเมือง ได้แก่ 1.ประวัติศาสตร์การพัฒนาย่าน 2.องค์ประกอบเมือง และภูมิทัศน์เมืองสำคัญ 3.กลุ่มคนทางสังคมที่ขับเคลื่อนย่าน	1.การสรุปเนื้อหาจากข้อมูลพื้นที่เมืองออกเป็นภูมิทัศน์เมืองสำคัญ ประกอบด้วยองค์ประกอบเมืองและพื้นที่ชุมชน 2.การร่วมมือของเครือข่ายชุมชนเพื่อจัดตั้งกิจกรรมชุมชนร่วมสมัย ในรูปแบบกิจกรรมคนช่วยาคู	
สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 4	1. การสร้างกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยกลุ่มและพื้นที่ทางสังคมของชุมชน 2. การเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มทางสังคม และพื้นที่เมืองที่มีความหมายในมิติทางสังคม	ประเพณีเยี่ยงของชุมชนข้างม้อย วัดชมพู ที่ทำทุกปี จัดทำโดยความร่วมมือของชุมชนข้างม้อย วัดชมพู โครงการวิจัย Chiang Mai Learning City คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ประกอบการท้องถิ่นและคนในชุมชนถนนข้างม้อยเก่า-สีหวิงศ์ เทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อทดลองกลไกของความร่วมมือของชุมชนทั้งคนเก่าและคนใหม่ ตั้งแต่เช้าของวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 12 ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564	1. กิจกรรมสร้างกลไกการอยู่ร่วมกันของเครือข่ายชุมชน อันมาจากกลุ่มทางสังคม อาทิ คนในชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการ และนักขับเคลื่อนรุ่นใหม่ 2. กำหนดภูมิทัศน์เมืองเพื่อสร้างความหมายจากกิจกรรมคนช่วยาคู เพื่อบันทึกความหมายเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมร่วมกัน ผ่านการใช้พื้นที่ของชุมชนศรีธาตุวัดชมพู	

ผลการวิจัย

ประเพณีคนข้าวยาข้าววัดชมพู่ข้างม่อย งานเทศกาลยี่เป็งเมืองโดยภาคประชาชนชุมชนข้างม่อย วัดชมพู่มีส่วนร่วม ทำให้เกิดการใช้งานพื้นที่วัดรูปแบบใหม่ที่เน้นการขับเคลื่อนชุมชนผ่านเครือข่ายความร่วมมือใหม่ เกิดการทำงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมสมัยบนพื้นที่วัดที่มีความหมายเชิงประวัติศาสตร์ เกิดเป็นหัวข้อในการสร้างการเรียนรู้เมือง ทั้งในเรื่องประเพณีชุมชนบนพื้นที่ความหมายของวัด กิจกรรมร่วมสมัยบนพื้นที่ลานสาธารณะของชุมชน การสร้างเศรษฐกิจละแวกบ้านบนบริเวณพื้นที่สนับสนุนงานชุมชน และการถอดบทเรียนและต่อยอดไปสู่การวางแผนวิสัยทัศน์ชุมชนร่วมกัน (ดังตารางที่ 2)

นอกจากนี้ จากงานกิจกรรมคนข้าวยาข้าวข้างม่อย ทำให้เกิดพื้นที่ที่มีความหมายร่วมกันในกลุ่มชุมชนเก่าและใหม่ กิจกรรมสร้างเครือข่ายชุมชนที่มีความร่วมมือร่วมกัน และต่อรองการใช้งานพื้นที่เมืองรูปแบบใหม่ ทำให้วัดสามารถเป็นภูมิทัศน์เมืองเชิงประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชน ซึ่งทำให้กิจกรรมคนข้าวยาข้าวเกิดเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแรงของชุมชน ทั้งในมิติการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชน และการสร้างพื้นที่ภูมิทัศน์เมืองอันมีความหมายเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน กลายเป็นพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนตามการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นและใช้งานบนพื้นที่ชุมชนหัววัดชมพู่ (ดังภาพที่ 9)

ตารางที่ 2 ข้อมูลการเรียนรู้เมืองผ่านกิจกรรมคนข้าวยาข้าวและรูปแบบการทำงานร่วมกันในภาคประชาชน

หัวข้อการเรียนรู้เมือง	กิจกรรมทางวัฒนธรรมในประเพณีคนข้าวยาข้าว	เครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้อง	ภูมิทัศน์เมืองร่วมสมัยที่ปรากฏขึ้น	ผลลัพธ์ของกิจกรรม
1. ประเพณีชุมชนบนพื้นที่ความหมายของวัด	1. การเปิดโรงบริจาควัตถุดิบอาหารทำข้าวยาข้าว 2. โรงครัวที่เป็นการเตรียมงานอาหาร 3. การประกอบพิธีกรรมคนข้าวที่ลานหน้าวิหารและซุ้มประตู	1. ชุมชนข้างม่อยวัดชมพู่ 2. ผู้คนที่อยู่ในชุมชนเมืองเชียงใหม่ 3. ต้นแบบธุรกิจเชิงบูรณาการของเมืองและผู้ประกอบการ ทางถนนสิทธิวิงศ์-ข้างม่อยเก่า	ซุ้มประตูวัดโบราณและการฟื้นฟูแกนทางเข้าวัดหลักทิศเหนือมาสู่ลานหน้าวิหารวัด	การสร้างความภาคภูมิใจคนในชุมชน จากเรื่องราวของชีวิตและผู้คน ทำให้ผู้คนในพื้นที่กลายเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมและข้อมูลเมือง
2. กิจกรรมร่วมสมัยบนพื้นที่ลานสาธารณะของชุมชน	1. การจัดกิจกรรมเมืองแห่งการเรียนรู้ในศาลาวัด 2. การจัดที่นั่งกลางแปลงของกลุ่มคนรุ่นใหม่และการแสดงขอของข้างม่อยในชุมชน	1. กลุ่มชุมชนข้างม่อยวัดชมพู่ 2. ผู้คนที่อยู่ในชุมชนเมืองเชียงใหม่ใกล้เคียงและละแวกบ้านใกล้เคียง 3. นักเรียน นักศึกษา 4. ประชาชนทั่วไป และนักท่องเที่ยว 5. องค์กรของรัฐ อาทิ เทศบาลนครเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด	การสร้างลานวัดโบราณให้เกิดความเป็นพื้นที่สาธารณะ และส่งเสริมการใช้งานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนทั้งเก่าและใหม่	การเรียนรู้ถึงคุณค่าของชีวิตของผู้คนในเมืองผ่านการนำเสนอวัฒนธรรมพื้นถิ่น เมืองใหม่ที่มาจากกลุ่มทางสังคมในเมือง

ตารางที่ 2 ข้อมูลการเรียนรู้มองผ่านกิจกรรมคนช้ำยากและรูปแบบการทำงานร่วมกันในภาคประชาชน(ต่อ)

3.การสร้างเศรษฐกิจ ละแวกบ้านบนบริเวณ พื้นที่สนับสนุนงานชุมชน	1.การจัดกาดมั่วชุมชน เป็นตลาดนัดที่เน้นคนใน ชุมชนมาแลกเปลี่ยนและ ค้าขายให้แก่คนทั่วไป	1.คนในชุมชน ต้นแบบ ธุรกิจเชิงบูรณาการของ เมือง 2.ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ผู้คนที่อยู่ในชุมชนทาง สังคมที่เกี่ยวข้อง คนใน พื้นที่ละแวกบ้านใกล้เคียง 3.องค์กรของรัฐ อาทิ เทศบาลนครเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วน จังหวัด	การยกระดับทางเข้าทิศ ใต้ให้เกิดอาณาเขตวัด เดิมกลับมา การสร้าง พื้นที่ร่วมสมัยให้เกิดการ ใช้กิจกรรมร่วมกับชุมชน ใหม่ในลักษณะที่สั้นไหล ปรับเปลี่ยนได้ เช่น ร้าน กาแฟ หรือ ตลาดนัด ชุมชน	วิธีการใหม่ ๆ ในใช้ภูมิ ทัศน์เมืองร่วมสมัย ทำให้ เกิดการต่อยอดของกลุ่ม คนที่หลากหลาย และนำ ข้อมูลไปใช้งานได้จริงใน รูปแบบใหม่ ๆ ในอนาคต
4.การถอดบทเรียน และ ต่อยอดไปสู่การวางผัง แนวคิด ชุมชนร่วมกัน	1.การนำเสนอผังแนวคิด จากวัดชมพู ตั้งแต่ผัง ประวัติศาสตร์มาจนถึง การขับเคลื่อนชุมชนผ่าน กิจกรรมทางวัฒนธรรม	1.ผู้คนที่อยู่ในชุมชนเมือง เชียงใหม่ 2.นักเรียน นักศึกษา 3.ประชาชนทั่วไป และ นักท่องเที่ยว	แนวคิดกิจกรรมใหม่บน การวางผังการใช้งานวัด ทำให้เกิดมิติของการเป็น พื้นที่แห่งการเรียนรู้ใน เรื่องภูมิทัศน์เมืองเชิง ประวัติศาสตร์	การสร้างกระบวนการ และ กลไกการทำงาน ร่วมกับชุมชนผ่านเรื่อง ราวและเรื่องเล่า จาก ชุมชนเอง โดยข้อมูลทาง วัฒนธรรมเหล่านี้จะถูก เก็บเป็นฐานข้อมูลเมือง

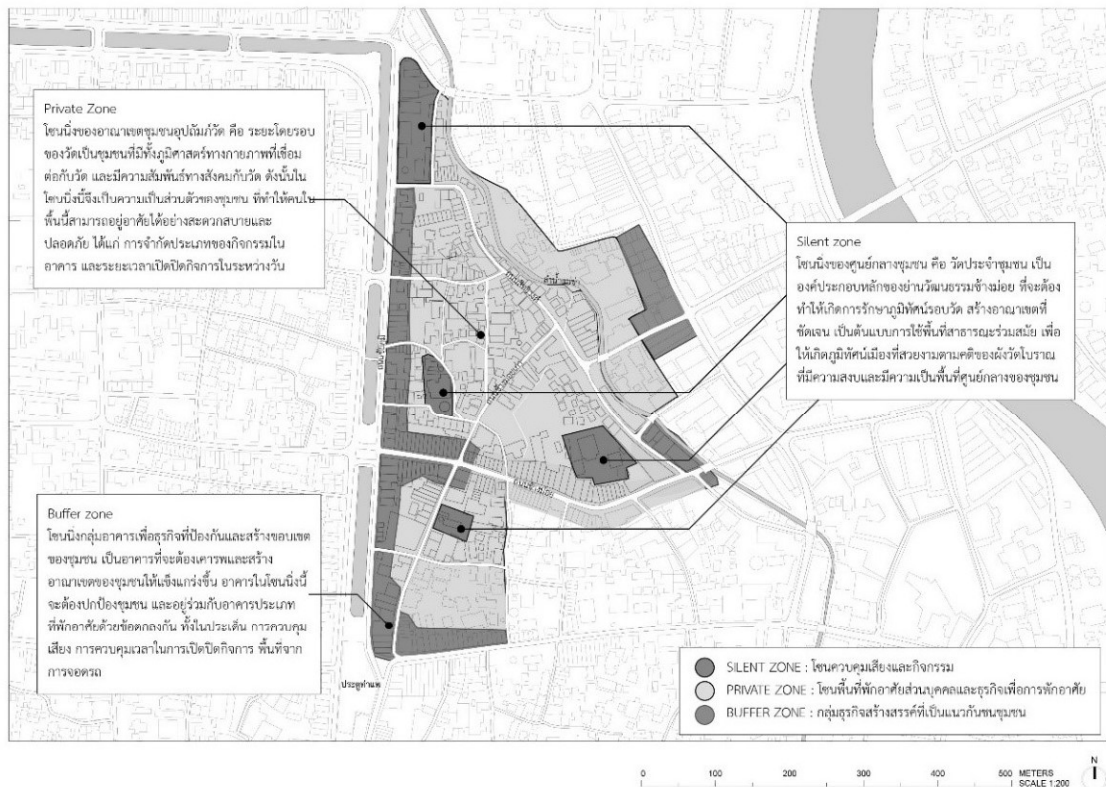
ภาพที่ 9 ผังการจัดกิจกรรมคนชวาวาคุซึ่งมอยตามแนวคิดภูมิทัศน์เมืองที่มาจากข้อมูลประวัติศาสตร์ร่วมของชุมชน

บทสรุปงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการทำงานบนพื้นที่ที่มีการบูรณาการกิจกรรมลงไปกับพื้นที่เมือง ผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนข้างม่อยในประเพณีคนข้าวยาคุ้ ได้แก่ การรื้อฟื้นแกนหัววัดทางทิศเหนือจากชุมประตุเกาและลานหน้าวิหารเพื่อประเพณีคนข้าวยาคุ้ การสร้างกิจกรรมร่วมสมัยทั้งการทำนิตรรศการและจัดที่นั่งกลางแปลงบนลานข้างวิหารของวัด เพื่อสร้างศักยภาพพื้นที่สาธารณะของชุมชน การจัดกาดมั่ว หรือตลาดนัดอาหารชุมชน ตามพื้นที่บริเวณทางเข้าท้ายวัดที่ต่อเนื่องกับย่านเศรษฐกิจในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจละแวกบ้าน ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลเมืองและการสร้างข้อตกลงผ่านผังแนวคิดชุมชนร่วมกัน เน้นการสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชน ผ่านการสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นการกำหนดเครือข่ายชุมชนใหม่ ให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

อีกทั้ง การวางผังกิจกรรมนั้น จำเป็นจะต้องเข้าใจแนวคิดของการใช้งานเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความหมายของพื้นที่เป็นความรู้ของเมือง ต้นแบบของการทำงานร่วมกันในกลุ่มวัดชุมชน จึงเป็นการผลักดันให้เมืองวัฒนธรรมเก่าที่ส่งเสริมเศรษฐกิจใหม่ เป็นตัวอย่างที่จะทำให้กลุ่มชุมชนหัววัดภายในย่านข้างม่อยอื่น ๆ สามารถสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองขึ้นมาได้ และจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการขั้นสุดท้ายกับชุมชน ทำให้ได้ข้อตกลงร่วมของคนในชุมชนเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางการสร้างเครือข่ายชุมชน ที่มีวัดเป็นองค์ประกอบของชุมชนและมีภูมิทัศน์เมืองร่วมกัน บนบริบทชุมชนเดิมที่เป็นชุมชนหัววัดชุมชน ที่มีภูมิศาสตร์กายภาพที่เชื่อมโยงริมคลองแม่ข่า กลุ่มบ้านในถนนข้างม่อยเก่าถึงถนนสิทธิวงศ์ ทำให้ชุมชนดั้งเดิมและกลุ่มธุรกิจใหม่ต้องสร้างกลไกการอยู่ร่วมกันให้ได้

จากการถอดบทเรียนร่วมกับคนในชุมชนหลังกิจกรรมคนข้าวยาคุ้ ทำให้เกิดข้อตกลงและแนวทางการพัฒนาย่านร่วมกัน ผ่านการวางผังแนวคิดกลไกการอยู่ร่วมกันของผู้คนในย่านข้างม่อย และเครื่องมือการกำหนดพื้นที่ชุมชน การระบุตำแหน่งปัญหาของชุมชน ทำให้เกิดการออกแบบผังแนวคิดชุมชนร่วมกันตามการกำหนดขอบเขตพื้นที่ (zoning) ของชุมชนร่วมกัน (ดังภาพที่ 10) เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของย่านเดิม และการยกระดับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของเมือง ทำให้อัตลักษณ์พื้นถิ่นเมืองของย่านนี้เข้มแข็งขึ้น จากการสร้างความร่วมมือใหม่ ๆ เชิงสร้างสรรค์ (creative collaboration) ระหว่างคนเก่าและคนใหม่ ผ่านกิจกรรมเมืองที่ทั้งผลักดันธุรกิจสร้างสรรค์และชุมชนดั้งเดิมไปด้วยกัน ที่ปรากฏผ่านกิจกรรมใหม่ของชุมชน ได้แก่ งานตุ้งข้างม่อย งานคนข้าวยาคุ้วัดชุมชนข้างม่อย (ดังภาพที่ 11) เป็นต้น ทำให้สามารถเรียนรู้เมืองผ่านพื้นที่เมืองจริง และต่อยอดไปสู่การเปิดข้อมูลพื้นถิ่นเมืองเหล่านี้ผ่านเว็บไซต์เมืองแห่งการเรียนรู้ในอนาคต

ภาพที่ 10 ผังแนวคิดกลไกการอยู่ร่วมกันของเครือข่ายชุมชนหัววัดในย่านช้างม้อย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองผ่านผู้คนและชุมชนทางสังคม ภายใต้ชุดโครงการวิจัย โครงข่ายท้องถิ่นกับการเรียนรู้เมืองเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนจาก กองทุนส่งเสริม ววน. และหน่วย บพท. ปีงบประมาณ 2564 ตามเลขที่สัญญา A15F640104

เอกสารอ้างอิง

- Kitika, C. (2020). Karn wang phang naewkid rueang phumithat wattanatham duai krabuankarn mee suanruam khong khruetakhai chumchon koranee sueksa phuentee chumchon Chang Moi, changwat Chiang Mai. (In Thai) [Integrated cultural landscape conceptual plan with community network participation on a case study of Chang Moi area, Chiang Mai province]. **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture**, 17(1), 152-184.
- Ongsakul, S. (2019). **Chumchon rop wat nai Chiang Mai: prawattisat chumchon**. (In Thai) [Buddhist monastic community in Chiang Mai: a community history]. Chiang Mai: Faculty of Humannity Chiang Mai University.
- Sanders, E.B.N. & Stappers, P.J. (2008). Co-creation and the new landscapes of design. **CoDesign**, 4(1), 5-18.
- Shen, J. & Chou, R.J. (2021). Cultural landscape development integrated with rural revitalization: a case study of Songkou ancient town. **Land journal**, 10(4), 406-426.
- Shummadtayar, U. & Ongsawangchai, N. (2018). Karn khayaitua khong mueang kub karn plianplaeng yarn mueang kao Chiang Mai. (In Thai) [Urbanization and urban context variants of old districts in Chiang Mai]. **Journal of Environmental Design**, 5(1), 62-80.
- Tajai, S. & Ounchanum, P. (2020). Laksana tang kaiyaphap khong kat phuenthin nai changwat Chiang Mai. (In Thai) [The physical characteristics of the local markets in Chiang Mai province]. **Journal of Environmental Design**, 7(2), 166-196.
- Tovich, S. (2021). Krabuankarn sansang phuentee yang mee suanruam lae karn aur hai kerd phuentee thang sangkhom: koranee sueksa chumchon yarn Khlong Bang Luang. (In Thai) [In survey on social space: identity, practice and representation: Khlong Bang Luang]. In Suwatcharapinun, S. (Ed.). **Samruat phuentee thang sangkhom: attalak, patibatkarn, lae phap tuathaen**. (In Thai) [Explore the social space: identity, action, and representation] (pp.3-70). Bangkok: Siam Paritad Publishing.
- Wisetsakdee, W. (2020). Khwam samphan kong wattanatham yoi kub sathapattayakam phuenthin mueang: konranee sueksa atta lak teeyu asai klum wattanatham yoi khon khui khaya lae rapsue khongkao. (In Thai) [Relationship of subculture and urban vernacular architecture: case study of the dwelling identity of waste pickers and reusable waste carrier subculture]. **Journal of Environmental Design**, 6(2), 36-65.

